

دیگته نانوشته غلط ندارد

ایمان عظیمی خبرنگار

وقتی به تاریخ تلویزیون در دوران پس از انقلاب رجوع می‌کنیم درمی‌یابیم که دست این رسانه در مواجهه با مفاهیم دینی و ارائه آن به مخاطب خالی بوده است. صداسیما طی سال‌های گذشته با توجه به مناسبت‌های گوناگون دینی و مذهبی در کشور دست به تولید برنامه‌هایی زده که بیش‌تر مسبوق به سابقه نبوده است. شاید بتوان «محفل» را جزء مهم‌ترین این برنامه‌ها لقب داد که در قالب ساختاری نو، سیما را از شر صحنه‌پردازی‌های ساده پیشین که در تولید برنامه‌های مناسبتی بهره می‌برد، نجات داد و نگاه بسیاری را برای تماشای به خود جلب کرد. سواى مخالفت‌ها و موافقت‌هایی که در رابطه با محفل وجود دارد باید به این مساله اشاره کنیم که این برنامه آیینی- مذهبی پدیدآورنده فرمی تازه در رسانه ملی است. قبل از تولید و روی آنتن آمدن محفل، غالب برنامه‌های اینچینی به‌شکلی بسیار ساده و گاه عبوس ساخته و به مخاطب ارائه می‌شدند و هیچ بداعتی در نحوه اجرای مجریان و مدل حضور میهمانان وجود نداشت و اگر تصاویر اماکن مقدس از طریق آنها پخش نمی‌شد کمتر کسی آنها را جدی می‌گرفت. اما محفل با انگکشت گذاشتن روی جنبه‌های آیینی از دین و مذهب تشیع در قالب یک برنامه سرگرم‌کننده تلاش کرده نظر بسیاری از مخاطبان خاموش صداسیما و حتی آن دسته را که نگاهی منفی به این رسانه دارند به خود معطوف کند.

«تصویر» برای مدیومی همچون تلویزیون مساله است و چون این جعبه جادو حامل و انتقال دهنده پیام به حساب می‌آید و حتی در کمترین حد خود نیز با مخاطبان میلیونی سروکار دارد از سینما در این بعد پیشی می‌گیرد و نقد و نظر اهل فن را به سمت خود فرامی‌خواند. به همین واسطه سرگرمی برای تلویزیون تبدیل به غایت این رسانه می‌شود و برای انتقال مفاهیم مدنظر به بیننده نمی‌توان نسبت به این اصل مهم و اساسی چشم‌پوشی کرد.

سواى نگاه‌های مثبت و منفی‌ای که پیرامون برنامه قرآنی محفل وجود دارد باید گفت که بداعت سازندگانانش در ارائه یک برنامه جذاب و مخاطب‌پسند که رنگ و بویی دینی دارد بیش از هرچیز ارزش پیدا می‌کند. ما در دورانی زندگی می‌کنیم که غرب معرفتی بیش از هر زمان دیگری سعی دارد گسترده سیطره خود بر ذهن افراد را استعمار بیخشد و آنها را تحت انقیاد خود درآورد. به همین خاطر تولید برنامه‌های جذابی همچون محفل می‌تواند توجه‌ها را از آن طرف گرفته و به ریشه‌های اینجایی خودمان جلب کند. این اتفاق غنیمتی است که دربرهوت برنامه‌سازی در تلویزیون کشورهای اسلامی به چشم می‌آید.

دیگته نانوشته غلط ندارد و محفل هم در فاز اجرایی از گزند هیچ خطا و اشتباهی در امان نیست و نمی‌توان بدون توجه به تجربه‌های آموخته‌شده پیشین بدون لکت دست به قلم برد و از بن و ریشه این برنامه را نواخت. کاری که محفل انجام داده این است که پیام دین و مذهب را به وادی رسانه کشانده و از بین مردم برای تماشای خود یازکشی کرده است. محفل مابه‌ا از ندارد و می‌تواند نوع نگاهی به قرآن را به بیرون از مرزها نیز تسری دهد. این کتاب آسمانی منبع غنی معرفت دینی است و مسلمین برای شناخت حقیقت دین به آن پناه می‌برند. رسالت برنامه‌ای همچون محفل این است که علاوه بر پر کردن اوقات فراغت بیننده وی را به حضور در یک کلاس قرآن‌شناسی فشرده دعوت کند تا ایشان با حقیقت دین آشنا شوند و موانع و عوامل سیاسی، اجتماعی و حتی تاریخی را از سر راه خود بردارند. البته نمی‌توان تمام مفاهیم دینی را درون یک برنامه ۹۰ دقیقه‌ای به مردم عرضه کرد و محفل نیز چنین قصدی ندارد ولی باید اشاره کرد که این برنامه لاقف در طرح مساله‌اش که جذب حداکثر مخاطبان بالقوه علاقه‌مند به دین بوده، به‌خوبی عمل کرده است. مود و لحن شوخ و شنگ این برنامه درکنار بهره گرفتن از داورانی همچون رضوان درویش که به مذهب تسنن تعلق دارند ازجمله نکات بارزی است که می‌تواند دیگر برنامه‌سازان را به الگو برداشتن از محفل ترغیب کند. محفل با انگکشت گذاشتن روی نقاط وحدت‌آفرین امت اسلامی موفق بود و به جای عمیق‌تر کردن حفره‌های اختلاف‌انگیز مذهبی به کمتر کردن هرچه بیشتر این شکاف پرداخته و از این منظر لایق احترام است.

مجموعه تلویزیونی یوسف پیامبر نیز تنها با اتکا بر مضمونی که حاملش بود توانست بیرون از مرزهای ایران شناخته شود و به حیانتش درحافظه جمعی امت اسلامی ادامه دهد وگرنه کیفیت سریال آن‌گونه که منتقدان عرصه تصویر از یک مجموعه الفب ویژه انتظار داشتند نبود و توقعات را برآورده نکرد. اما حیات محفل اگرچه همچون سریال یوسف پیامبر به سرچشمه قرآن بند است اما بداعت در طرح آنچه می‌خواهد بگوید و به مخاطبین انتقال دهد را فراموش نمی‌کند و مسیر تفکرات جزئی و دگم که نگاهی واپس‌گرایانه به دین و مذهب در قالب برنامه‌سازی دارند هم نمی‌شود. این برنامه در ابتدای مسیری قرار دارد ولی تا همین جای کار از پس هدفش- که همان آشنایی بیشتر مردم با قرآن است- برآمده و پا در مسیری گذاشته که می‌تواند افق‌های تازه‌ای را برای صداسیما و دیگر مجموعه‌ها در راستای تولید برنامه‌های دینی کشف کند.

«محفل» علیه ایده‌های محفلی

■ برنامه موفق «محفل» با تمرکز بر اشتراک عمومی در دین، سرگرمی و استفاده از چهره‌ها مسیر متفاوتی ایجاد کرد

قابل پیش‌بینی بود که در ماه رمضان امسال، برنامه «محفل» با اقبال عمومی مواجه شود و البته گل‌کردنش در تلویزیون، بار دیگر اثبات این ایده بود که حتی برای ارائه یک محتوای دینی نباید نسبت به وجوه رنگارنگ سرگرمی غفلت کرد. سازندگان «محفل» با فهم این که تولید یک برنامه بر مدار سرگرمی است، وجوه اشتراکی یک برنامه دینی و سرگرم شدن مخاطب را به درستی استخراج کردند و مبتنی بر ایده‌های سرگرم‌کننده توانستند اجرای نسبتاً موفقی را به نمایش بگذارند. البته این کار ساده‌ای نیست که همزمان به ظرافت‌های تولید محتوا در یک رسانه فرآگیر توجه کرد و در عین حال، ملاحظات تولید برنامه دینی را هم در نظر گرفت. با این حال اگر با اغماض نسبت به برخی از اشکالات این برنامه نگاه کنیم، درکل محفلی‌ها موفق بودند و در ادامه باید حافظ و امانت دار جایگاه ویژه خودشان در تلویزیون باشند. از همان ابتدای شکل‌گیری تولید برنامه «محفل» حالا چه از سر تدبیر و هوشمندی بوده یا به خاطر جبر این‌روزهای رسانه، فرم آزموده‌شده‌ای از یک اجراانتخاب شد، تا حدی که برخی میزانشن‌های «محفل» را شبیه برنامه‌های «تلنت شو» می‌دانند. مبتنی بر این فرم، پیام و محتوایی که قرار بود به دست مخاطب برسد، سر و شکل گرفت و در نقاطی هم به نفع ایده‌پردازان برنامه تغییراتی داشته اما این نکته قابل تاملی است که سازندگان محفل در فرآیندهای ساخت برنامه، مدعی اختراع چرخ از اول نشدند و همین مود به آن‌ها کمک کرد تا از ایده‌های تخیلی و محفلی این روزهای تلویزیون فاصله

تهیه‌کننده برنامه «محفل» در گفت‌وگو با «فرهیختگان»:

از متولیان قرآنی انتظار نداشتیم چوب لای چرخ بگذارند

بسیار مهجور و کوچک هست به آن توجه نشده است که متاسفانه اصلا سمت آن نرفتیم.

بعد از پخش برنامه محفل در کشورهای اسلامی نمونه‌های شبیه به آن را دیده‌اید؟
هنوز نتوانستند شبیه آن را بسازند حتی تماس‌های متعددی از کشورهای مختلف داشتیم که شیوه کار ما را پرسیدند اما هنوز نتوانستند مانند آن را تولید کنند.

فکر می‌کنم قبل از محفل هم برنامه‌ای تقریباً نزدیک به سبک این برنامه در هندوستان تولید شده بود.

مدل آن، یک برنامه تلادتی است که به شکل مسابقه و تلنت اجرا می‌شد، برنامه محفل اصلا به شیوه تلنت جلو نرفته است و از ابتدا هم یادآور شدیم که یک محفل قرآنی هستیم. به جز یکی دو مورد هم در این دو فصل ما قضایتی در مورد شرکت‌کننده‌ها نداشتیم و با دادن صفت‌های خوب و بد افراد را از هم تمیز نکردیم با اینکه میزبانان ما می‌توانند اشتباهاتی را به افراد متذکر شوند اما شیوه و سبک برنامه به این صورت نیست. هدف ما اشتراک گذاشتن حال خوبی است که از این محفل قرآنی نشأت می‌گیرد.

تا به اینجا شما چه بازخوردهایی از مردم، کشورهای دیگر یا افراد سرشناس خارج از ایران داشتید؟

برای ما بازخورد از مخاطبان خارجی و افراد سرشناس حائز اهمیت هست اما بازخورد افرادی که به‌عنوان مثال چندین سال قرآن را کنار گذاشته بودند و الان دوباره با قرآن آشتی کردند یا از راه دین جدا شده بودند اما مجدد به دستوره‌های دینی پایبند شدند، از راه اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و تاثیر بیشتری در حال و انگیزه تیم ما داشته است.

محفل به واسطه اجرای موفق فصل گذشته‌اش، شناخته شده بود و احتمالاً سوزوهای بیشتری به شما معرفی شد، در مورد انتخاب سوزو‌ها هم توضیح می‌دهید به چه شکل بوده و چطور آنها را گزینش کردید؟
با پایان فصل اول کار ما تمام نشد و یکی از تیم‌های برنامه بعد از استراحت کوتاه‌مدت، حدود سه هزار سوزو را بررسی کرد که از بین این سه هزار سوزو، ۸۰۰ مورد انتخاب شدند.

در این فصل حدوداً چند سوزو داشتید؟

۱۲۰ سوزو داشتیم.

جذابیت محفل برای شما به‌عنوان تهیه‌کننده چه بود؟

اینکه عمرمان را در راه قرآن خرج کردیم.

در این فصل از برنامه محفل، میهمانان و سوزو‌های جدیدی را شاهد بودیم، مثل حضور میهمان‌هایی که حضورشان خیلی عجیب بود، از جمله دعوت از داوود کیم، خواننده کروی تا دعوت از حافظ قرآنی که ظاهر داش مشتی داشت و حتی دعوت از مداح مهمی همچون حاج محمود کریمی. همه این موارد در کنار هم، فصل جدید محفل را در منظر مخاطبانش پررنگ‌تر کند. منشا این ایده‌ها از کجا بوده است؟

تفاوت و مزیت برنامه ما از باقی برنامه‌ها اتاق فکری است که هیچ وقت در معرض دید مخاطب نیست و هر اتفاقی که در برنامه رخ می‌داد فکر شده بوده

بگیرند و با آزمون و خطای بیهوده، بر سر حفظ مخاطبان‌شان قمار نکنند. نکته دیگر اینکه برنامه محفل برای جلب نظر بینندگانش، سراغ چهره‌های مشهور نرفته و خودش چهره‌سازی می‌کند و این کار هم در جانب میزبانان برنامه و هم در جانب دعوت‌شدگان شکل گرفته است. البته چنین اتفاقی به صورت ناخواسته برای این مدل برنامه پیش می‌آمد، چون عمدتاً چهره‌های قرآنی در فضای عمومی ناشناخته هستند و اتفاق مهم و ارزشمند برنامه محفل این بود که نقطه آغازی برای معرفی فعالان حوزه قرآنی شده است. چهره‌هایی که در امتداد مسیر تولید دیگر برنامه‌های قرآنی و همچنین در سطوحی وسیع‌تر و فراگیرتر می‌توانند به کار دیگر برنامه‌سازان این حوزه بیایند.

این برنامه بعد از دو فصل از اجرای موفق، حالا‌نستبه با متمرکز شدن بر اشتراکات مفاهیم دینی و سرگرمی، طرفداران و پیگیران خاص خود را از میان طیف‌های متنوع جامعه جذب کند و ضمن عمومیت دادن به مفاهیم قرآنی در سطوحی فراگیر با مخاطبین ارتباط برقرار کند. حالا محفل در حفظ مخاطبانش، مسیر سختی را پیش روی خودش دارد و در عین حال که باید هویت قرآنی و دینی خودش را حفظ کند، باید در لحن و اجرا هم به گونه‌ای باشد که اکثریت جامعه به سمتش اقبال داشته باشند. حالاکه برنامه در شناسایی و جذب عمومی موفق بوده، بعید نیست در برخی از نقاط گرفتار مقاطع مدیران و خرده‌فرمایشاتی شود که ماحصلش چیزی نیست جز از دست دادن نظرگاه عمومی مردم. که اگر چنین اتفاقی بیفتد یعنی شروع دیده نشدن!

است. هیچ اتفاقی در برنامه نمی‌افتاد مگر اینکه از قبل روی آن برنامه‌ریزی شده باشد و این اتاق فکر است که باعث متفاوت شدن برنامه می‌شود.

از سختی‌های این فصل این‌گویند.

تا قبل از اینکه برنامه دیده شود، موضوعی نبود اما به محض دیده شدن افرادی پیدا می‌شوند که نکته‌هایی را بیان می‌کنند و حتی شاهد حسادت افراد هم هستیم، اما نکته‌ای که حائز اهمیت است اینکه ما همه خادم قرآن هستیم. سرپیسته بگویم که اگر فکر کنیم فقط خودمان مهم هستیم، کارها پیچیده و پر چالش می‌شوند.

فکر می‌کردم که چون شاهد فصل دوم هستیم و برنامه برای خودش هویتی پیدا کرده، ادامه مسیر برنامه راحت‌تر شده باشد.

بله، این نکته هم وجود دارد، در معرفی خودمان، کار ما راحت‌تر شده بود؛ اما از جهاتی دیگر خیر! الحمدلله قرآن دستگاه متولی در کشور زیاد دارد و برای اینکه مسیر راحت‌تری داشته باشیم، لازم است تا رضایت همه دستگاه‌های متولی را مدنظر داشته باشیم. ما از دستگاه‌های متولی توقع کمک داریم نه اینکه آنها تازه برای ما چالش ایجاد کنند و چوب لای چرخ ما بگذارند تا ما متوجه حضور آنها شویم.

۵ میزبان برنامه محفل، همان‌هایی هستند که از فصل قبل بودند. تمایل نداشتید که سراغ افراد جدیدی بروید؟

اگر غیر از این عمل می‌کردیم اشتباه بود به این علت که مخاطبان از فصل قبل میزبانان ما را شناختند و با آنها ارتباط گرفتند. نباید این اصل برنده را از دست دهیم، اگر زمانی برنامه به تکرار و تکلف بیفتد و برای مخاطب نیز خسته‌کننده باشد، امکان این تغییر وجود دارد اما مردم هنوز تشنه داوهرای ما هستند.

دیالوگ‌ها و اتفاقاتی که بین میزبانان می‌افتاد از قبل تعیین شده بود یا در لحظه اتفاق می‌افتاد؟

به این علت که برنامه تلویزیونی است از قبل برای اکثر اتفاقاتی که رخ می‌داد متنی نوشته شده است. برنامه تلویزیونی‌که خودش پیش نمی‌رود. کسی که به‌عنوان سوزو به برنامه آمده، بازیگر نیست و برای جلوگیری از کلیشه‌ای شدن برنامه از یک ماه قبل، مصاحبه با افراد شده، تیم اتاق فکر متن هر فرد را نوشته و بازیگر متن را با سوزو تمرین کرده است. جدا از تمرینی که با سوزو‌ها شده، تیم برای هر سوزو با داورها چندین بار تمرین کرده تا کار کاملاً دربیاید. این توجه به‌خاطر این است که وقت مردم برای ما مهم هست و باید به ثانیه ثانیه آنها احترام بگذاریم.

ضبط برنامه از کی شروع شد و تدوین آن تا به چه زمانی ادامه دارد؟

ضبط برنامه از بهمن‌ماه ۱۴۰۲ و تقریباً یک‌ماه طول کشید اما تدوین برنامه تا پخش آخرین قسمت ادامه دارد.

برنامه با عید فطر تمام می‌شود؟

بله، ان‌شاء‌الله.

برنامه ماه رمضانی است و در ایام دیگر پخش نمی‌شود؟

محفل استانی مثل اراک، ورزشگاه آزادی، بوشهر، مشهد و باقی برنامه را میدانی می‌رویم.